

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură și critică

Director: GH. A. CUZA

S U M A R

MIHAI NEGRUZZI	A. C. Cuza
G. TUTOVEANU	Subî cerui Moldovei
LECA MORARIU	Pagini inedite de Ciprian Porumbescu
PETRE STATI	Slovei mele. Călătorim mereu
AL. LASCAROV-MOLDOVANU	Să dăm !...
D. IOV	Soroca, azi...
CONST. GORAN	Elegie. Dumnezeu... Isus
ILIE DĂIANU	A. C. Cuza și Ardealul
D. FLOREA-RARIȘTE	Făt-Frumos
AUREL GEORGE STINO	Pavană pentru o infanță moartă
G. URSU	Ad Uxorem
XIGOR P. JECHIU	X „Basarabia jidovească” și țarismul
CEZAR CRISTEA	Regelui nostru
XAUREL VASILIU	Eminescu și biblioteca gimnazițiilor
D. COSTIN	Iarnă
MAGDA ISANOS	Auz
EUSEBIU CAMILAR	Revărsarea
GH. A. CUZA	4 Martie 1923
RONSARDA CASTRO	O Magdalenă se închină
GH. A. CUZA	Un pătrar de veac dela unirea Basarabie
A. M. FRIMU	Viața la Iași
DIMITRIE GHERASIM	Cronica externă
I. FR. BOTEZ (traducere)	Cronica iudaică

ÎNSEMNĂRI: Cuvântarea Mareșalului Ion Antonescu la Chișinău. — Profesorul Ilie Minea. — Misiunea filosofului văzută de d. Ion Petrovici. — „Svastica, semn arian de slavă”. — Aniversarea a patru ani dela proclamarea statului slovac. — Bătălia pentru limba românească. — Troițe pentru eroi. — „Ziua eroilor germani” la Iași. — Aniversarea suveranului pontif. — „Săptămânile” provinciale. — Parastas de un an pentru poeta Maria dela Cozia. — Jidanii și florile. — Conachi a spus... — Șezătorile „Cetății Moldovei”. — Noi ajutoare acordate Teatrului Național. — „Cetatea Moldovei” recunoscătoare sprijinitorilor ei din Botoșani. — „Neamul nostru”. — Aurel Frîmu la împlinirea a 15 ani de gazetărie. — Soc. „Armonia” din Cernăuți. — Insemnări economice externe.

RECENZII. — BIBLIOGRAFIE.

A. C. CUZA ȘI ARDEALUL

Grație unui colaborator al acestei reviste am fost pus în contact literar cu „Cetatea Moldovei“ tocmai prin frumosul număr ce i-a închinat venerabilului profesor A. C. Cuza, cu prilejul anului al 85-lea al vieții sale. Am cetit din fir în păr acest număr omagial și am rămas cu impresia de mulțămire că se mai dă cinstea ce se cuvine unui bărbat ales al neamului, cum e A. C. Cuza, cu care și eu am ajuns într'o vreme să fiu oarecum familiar.

Nu mai există nici urmă din casa dintr'un colț al Bucuștilor unde era restaurantul în care d. prof. A. C. Cuza lua de obicei masa, prin anii 1920-21. Era casa din fața „Hotelului Regal“, azi Hotelulul Stănescu, care prin lărgirea străzii Regale și a Academiei, azi a dispărut fără urmă. Parlamentar pe atunci și eu, luam masa în acel restaurant, uneori chiar la masa rezervată ilustrului oaspe stabil, d-lui A. C. Cuza, pe care, ca orice cărturar silitor, îl cunoșteam și admiram din tinerețele mele.

Dar nu această banală coincidență de restaurant mă face să-mi depăn firul amintirilor mele în legătură cu nonagenarul sărbătorit de toată lumea românească în plin război. Este ceva de ordin superior, care mă face să aduc și din partea Ardealului un prinos omagial sărbătoritului, căruia Dumnezeu milostivul i-a hărăzit pe lângă darul unei vieți patriarhale și darul atât de rar de a-și vedea cu ochii împlinirea ideilor, pentru care a trăit și a activat, în scris și în grai viu, la catedră ca și

la tribună, cu o consecvență, ce n'a fost întrecută decât de stăruința și credința, ce i-a păstrat idealului vieții sale de om și de român adevărat. Faptul acesta dă sărbătoririi lui A. C. Cuza semnificație de simbol, care încununează cu nimb de strălucire fruntea gânditorului și luptătorului credincios dela Iași Moldova, care cu pilda vieții sale așa de armonioasă, grăește așa de elocvent și așa de măreț prin tăcerea sa.

Dacă printre cei mulți și aleși fii al neamului care colaborează la numărul festiv din „Cetatea Moldovei“ nu se găsește, întâmplător, niciun ardelean — asta nu are nimic aface — bine știind noi, cu toții, că apostolul naționalismului românesc nicăiri nu poate fi mai mult prețuit și admirat decât tocmai aici, în leagănul naționalismului autohton.

Aceasta o știe și o simte de sigur mai bine ca oricine, însuși nestorul luptătorilor naționaliști, A. C. Cuza. Eu nu vreau, cu acest prilej, decât să evoc un moment din cartea amintirilor mele, pe care însuși l-am trăit, și care e într'o intimă legătură cu ceea ce am înscris în fruntea acestor rânduri nepretențioase: A. C. Cuza și Ardealul.

Se știe doar din istoria culturii românești că între Moldova și Ardeal, și în trecut, a fost o continuă legătură, în ciuda tuturor piedicilor artificiale și nefirești ce se puneau între cele două ramuri puternice ale aceleiași tulpini.

Doar Moldova, unei descălecări din Ardeal își datorește origina, descălecare pe care ea a căutat să o răsplătească prin atâția aleși fii pe care i-a dat înapoi Ardealului, trimițându-i drept soli ai dragostei sale necontenite serii întregi de dăci, logofeți, preoți, mai ales preoți și cărți bisericești. Prigonirile bisericilor române din Ardeal, ce-i veneau din partea calvinismului unguresc, în Moldova și-au avut ecoul cel mai frățesc, care s'a concretizat în sinodul dela Iași, din 1642. De acolo veneau, pe lângă cuvintele de îmbărbătare și mângâere, și cărțile monumentale de învățătură a cazaniilor, care și azi se mai păstrează prin vechile biserici de lemn ale Ardealului. Niciodată nu s'a întrerupt curentul de reciprocă cercetare și încurajare dela frate la frate, între moldoveni și ardeleni. Atâtea sunt în Ardeal, familiile cu numele familiar „Moldovan“, ca dovadă că străbunii lor veniseră din țara Moldovei. Iar între Moldoveni, câți nu-și aveau leagănul în Ardeal... Tipicul scriitor

moldovean Creangă, știm că după mamă era ardelean, și de dragul ei și-a luat numele atât de expresiv și de verde românesc, ca și graiul lui. Acum — chiar din „Cetatea Moldovei (nr. 2, vol. VIII, p. 162) — aflăm, că și Gheorghe Asachi era după tată ardelean. Preotul Lazăr Asachi, scriitor și el, era originar din Ardeal și acolo și-a făcut educația, în spiritul școlii ardelenene. Intr'una din scrierile sale ne îndeamnă „să fim urmărilor“ străbunilor noștri romani și propagă ideea latinității noastre. A știut deci mitropolitul Veniamin Costache pe cine să trimeată în Ardeal să-i aducă profesori la școala sa dela Socola, și la rândul său, a știut Gh. Asachi unde să se adreseze pentru a recruta noi profesori pentru Iași, adică la Blaj. În schimb și blăjenii iluștri, care au trebuit să părăsească Ardealul prigonirilor sângeroase, ca Simion Bărnuțiu, Papiu Ilarian, G. Micle, Vas. Fabian Bob, spre Moldova s'au îndreptat, unde domnitorul unirii, Alex. Ion Cuza, a știut să-i ocrotească și să-i utilizeze în folosul neamului doritor de toate uniriile.

Eram deci pe aceiași linie istorică a unirii naționale și a naționalismului creator de unire, când în 1920, ne-am gândit că pe A. C. Cuza să-l aducem și să-l ducem în parlamentul României Mari, ca reprezentat al unei circumscripții din Ardeal. Iată un moment mai puțin cunoscut din viața profesorului A. C. Cuza și asupra căruia, cu învoirea dumneavoastră, ași vrea să insist puțin.

Nu știu cum — în Camera deputaților întrunită în Mai 1920, profesorul A. C. Cuza lipsea. Generalul Averescu, șeful guvernului, dimpreună cu Octavia Goga și alți consilieri ai săi, au găsit de bine, ca la o circumscripție vacantă, să candideze pe A. C. Cuza. S'a ales circumscripția Teaca, din județul Cluj. Atunci nu se făceau alegeri pe județ, ci pe circumscripții. Am fost delegat eu din partea partidului dela guvern, să conduc campania electorală. Din partea candidatului, d. A. C. Cuza, a fost delegat profesorul Ion Zelea Codreanu, să prepare terenul, urmând ca la momentul potrivit să vină și Domnia Sa, candidatul, în fața alegătorilor.

Eu nu prea eram expert în materie electorală. Eram întâia oară în parlament. Toată viața fuseseam aderent al direcțiunei vechi a politiceii din Ardeal, care față cu parlamentul din Budapesta observa rezistența pasivă. Asta a fost tactica și strategia

politică a partidului național din Ardeal, până pe la 1905, când tineretul, în frunte cu Aurel Vlad, au înfrânt această linie și-au intrat în parlament. Eu, rămas fidel pasivității, nici când n'am mai fost participat la alegeri. De aceea nu prea cunoșteam tehnica electorală. Am primit însă cu drag însărcinarea ce mi s'a dat, și eram oarecum obligat să o primesc, că eram șeful organizației județene la Cluj. M'am pus deci de acord cu d. Zelea Codreanu, și am pornit la campanie „în cerc“, cum se zicea circumscripției electorale ce își avea centrul în târgușorul Teaca.

Lupta se da cu „partidul național“ al d-lui Iuliu Maniu, care-și avea candidatul său, nu mai țin minte cine. Era deci o luptă curioasă: un „naționalist“ din Moldova se lupta cu partidul „național“ din Ardeal. (Pe atunci nu se făcuse încă fuziunea cu „țărăniștii“). Dar era o luptă grea. Ardelenii noștri știau numai de naționaliști din Ardeal; de naționaliștii din Moldova, și în special de d. profesor Cuza prea puțin și prea puțini știau. Totuși țineam, ca să învingem și să-l scoatem deputat.

Din partea adversară, campania o duceau cei mai abili electori veniți dela Blaj: profesori dela seminarul teologic, canonicii, oameni de obligați d-lui Maniu, care era avocatul jurisconsult al Mitropoliei din Blaj. Eu, protopopul din Cluj, supus Mitropoliei din Blaj am ajuns astfel să lupt contra celor dela mitropolie! Și lupta se desfășura violent, cum era obiceiul în epoca partidelor.

În absența mea din Teaca, s'au întâmplat chiar acolo regretabile conflicte violente. La o întrunire a partidului național, oameni de ai noștri interveniseră în contra oratorilor. Un profesor de teologie, care vorbea de pe o masă, a fost răsturnat cu masă cu tot. S'a produs o încăerare scandaloaasă, fără știrea și învoirea mea. Firește, totul se punea în socoteala mea, care eram prin alte părți ale circumscripției, dimpreună cu ortacul Zelea Codreanu. Eram anume prin satele săsești. Circumscripția Teaca, situată între Bistrița și Reghinul săsesc, avea câteva pu-ternice comune săsești.

Sășii sunt un popor bine disciplinat și oameni de cuvânt. Față cu fanatismul neînțelegător al adversarilor români, ne dădeam seama că elementul hotărâtor între cele două partide românești vor fi probabil Sașii. Mai puțin la număr, dar mai organizați

și disciplinați, am înțeles îndată că ei vor hotări biruința. Unde se vor atașa ei, acolo va fi majoritatea. Ne-am propus deci să-i câștigăm pe electorii din satele săsești, adică pe conducătorii lor. Și Zelea Codreanu și eu știam limba germană. Nu ne-a fost greu să-i convingem pe fruntașii satelor săsești, să voteze pentru d. Cuza. Cultura lui superioară, câștigată în Germania, sentimentele lui de simpatie pentru Germani, antisemitismul lui, au fost relevate cât mai mult și au fost cuceritoare. Am reușit să ne asigurăm din partea tuturor satelor săsești că vor vota pentru profesorul Cuza. Firește, așteptau să-l vadă, să-l audă vorbindu-le în limba lor, cum le și promiteam, cu bună credință, că va veni și le va vorbi în nemțește. Lucru ce nu s'a realizat. Nu mai știu de ce, dar știu că d. Cuza n'a venit la Teaca. Nu era —se vede—o teacă potrivită pentru sabia spiritului său superior, dar și dela distanță, necunoscut decât prin faima numelui și renumelui său, a învins.

A fost ales cu ajutorul voturilor concetățenilor sași, din Batoș, Lechința săsească, și celelalte sate, și a biruit, dela distanță, în contra „naționaliștilor“ d-lui Maniu, el, reprezentantul naționalismului autentic în economie și în artă.

Bucuria noastră a fost mare, că am isbutit să ducem pe cel mai consecvent reprezentant al naționalismului real, în Camera deputaților.

Reprivind azi asupra faptului din 1920 ni-l amintesc cu drag și după 23 de ani. Personal, n'am avut decât amărăciuni pe urma celor întâmplare atunci, fără știrea și învoirea, dar totuși sub răspunderea mea. Totuși alegerea dela Teaca o privesc cu seninătate. Parcă n'a fost un act politic, în tot cazul n'a fost un act de sterp politicianism, ci un act care îmi pare un măreț simbol pentru vremile de azi. A fost în tot cazul un act ce se încadrează armonic în luptele duse cu consecvență pilduitoare în toată viața atât de activă, și în ideologia atât de reprezentativă și cristalină a d-lui A. C. Cuza.

Am regretat un singur lucru: că n'a venit între alegători nici măcar pe o zi, să-l vadă, să-i audă cuvântul. Regretam mai ales pentru electorii Sași căroră le făgăduiam că va veni. De aceea închei amintirile mele cu o dorință și o rugămintă către d. Cuza. Să-i deie Dumnezeu și norocul să ajungă a se duce odată la Teaca să spue o vorbă confrăților Sași, care

i-au hotărît alegerea din 1922, și să pecetluiască cu un cuvânt patriarhal, camaraderia de arme, ce am pecetluit-o cu sânge și care ne va aduce spre biruința tuturor bolșevicilor mai mult sau mai puțin asiatici și ne va încununa definitiv unirea noastră pe veci de veci.

Asta ar fi — cred — și dorința intimă a profesorului Cuza, și eu doresc, și rog pe Dumnezeu să i-o împlinească, și să fitu și eu pe acolo... ca și la 1920.

ILIE DĂIANU
